

Sønderjylland 1931.

Af Thade Petersen.

1. Grænsen.

Den Bevægelse, der i det foregaaende Par Aar mærkedes i Retning af større Forstaaelse af Grænsedragningens Retfærdighed, fortsattes ogsaa i 1931 og voksede øjensynlig i Styrke. I Begyndelsen af Maj fandt saaledes et dansk-tysk Pressebesøg Sted i Flensborg i Anledning af det forestaaende »Østersøaar«. Det foregik under meget forsonlige Former (H. 9. 5. Av. 9. 5.).*) Grænseforeningen, hvis Medlemsantal er steget med 1802, anerkender ved sit Sendemandsmøde i Kolding paa ny uforbeholdent de Forhold, der skabtes ved Grænsedragningen og tager Afstand fra D. D. D. (H. 15. 5., Gr. S. 156 ff.). Ved Grænseforeningens Møde paa Skamlingsbanke udtaler Niels Kjems, at vi hellere vil have Muligheden for at vinde og tabe, end at leve i ødelæggende Fjendskab med Mennesker, som nødvendige Interesser binder os til. (H. 18. 5.) »Nis Mogensen« og Ernst Schrøder glæder sig i »Nordschl. Ztg.« over Niels Kjems og Redaktør Christiansens Udtalelser paa Skamlingsbanke. (H. 2. 6.) Formanden for Schl.-Holst.-Bund, Gaardejer Iwersen, Munkbrarup, siger paa Knivsbjerg, at fælles Interesse gør Tilnærmelse mere og mere paakrævet. (H. 29. 6.) Ernst Schrøder skriver ret forstaaende om dansk-tysk Nyorientering. (H. 31. 8.) De tyske Landhoforeningers Konsulent P. Asmussen tilraader en klar national Holdning, parret med absolut Agtelse for de anderledessindede og i det hele Samarbejde med Danskerne paa økonomisk Omraade. (H. 12. 8.) Nyorienteringen vinder stadig Terræn. Ogsaa Nis Mogensen erkender det. (H. 7. 9.) Ved det sydjydske Samariterstævne i Sønderborg for nogen Tid siden var ogsaa Sanitetskolonnen fra Flensborg indbudt. (H. 15. 9.) Den 27. 9. skal der holdes en fælles Øvelse ved Krusaa. (H. 15. 9.)

---

*) H. = Hejmdal 1931. Av. = Flensborg Avis 1931. L. = Nordslesvisk Landbrugs- og Mejeritidende 1931. Gr. = Grænsevagten 1931. Ber. = Trykt Beretning fra vedkommende Institution trykt 1931.

Ind mellem disse forsonlige Røster lød der dog ogsaa andre. Dr. Alnor udsendte 21 Kort om Valg, Sindelag osv., men flere af dem var helt vildledende. (II. 20. 6.). Tyske Kommuniste agtede at demonstrere ved Grænsen. Det blev imidlertid forhindret af dansk saavel som tysk Politi (H. 3. 8.), og mod Slutningen af Aaret rejstes i Schl.-Holst.-Bund det gamle Krav om Flytning af Grænsen til Kongeaaen (H. 10. 12.).

Færdslen over Grænsen er livlig. I 1930 passeredes den ved Kollund, Krusaa, Padborg og Oksevejen af 1,200,000 Mennesker (II. 8. 4.). Ad ulovlige Veje overskrides den ogsaa nu og da. Bl. a. viste det sig, at Tyskere drev ulovlig Jagt paa den fredede Ø Jordsand (H. 6. 2.)

2. Nationalt Liv.

a. Dansk Syd for Grænsen.

Det danske Aarsmøde i Flensborg i 1931 var besøgt af 4000 Mennesker. Den slesvigske Forenings Flensborgafdeling havde mistet 61 Medlemmer og havde nu 312, i Landkredsen var Antallet 500, i Gottorp Amt 284, hvilket var 69 Fremgang (II. 8. 6. Av. Nr. 131.).

I den danske Kirke i Flensborg er der siden 1921 døbt 403 Børn, konfirmeret 973, ægteviet 176 Par og begravet 369 (H. 18. 5., Av. Nr. 114. Ber. 1931.).

Af danske Skoler har Duborgskolen 35 $\frac{1}{2}$ Elever, Tarup 13, Kobbermøllen 16, Jaruplund 12, Langbjerg 14, Harrislevmark 21. Der er almindelig Fremgang i dem (H. 6. 5., Av. 6. 5., Dansk Skoleforenings- og Duborgskolens Beretninger.). Gottorpskolens Statstilskud blev nedsat fra 15,570 til 13,910 M. (H. 18. 8.). Alligevel kunde der indvies en Nybygning til den danske Privatskole i Slesvig By (Av. 17. 10., Gr. S. 405 ff.).

Af Bogsamlingen paa Flensborghus udlaantes 44,251 Bind (deraf 24,8 % Faglitteratur) til 1354 Laanere. Læsesalen besøgte af 12,088 Voksne og 6861 Børn (Bogantallet er vokset med 2480, deraf 1568 Gaver (Av. 1. 10.) Danske Forsamlingshuse (Gr. S. 73 ff.). Det danske Stemmetal ved Rigsdagsvalget 14. 9. 1930 gik en Del tilbage (Gr. 334 ff.).

b. Tysk Syd for Grænsen.

13 Skoleledere og Præster i Slesvig har angrebet den danske Skolevirksomhed i Byen. De paastaar, at Skolen optager de daarligst

begavede Elever (H. 17. 6.) Regerings- og Skoleraad Ingwersen og Kredsskoleraad Johannsen i Slesvig tager imidlertid Afstand fra dem, Ernst Schrøder ligeledes (H. 23. 6.).

I ø k o n o m i s k Henseende staar det daarligt til. Flensborg Skibsværft maatte lukke (H. 3. 1.), og Byen maatte hen paa Sommeren udbetale Lønningerne i 4—5 Rater paa Grund af Pengemangel (II. 4. 8.). Der oprettedes i 1930 i Sl.-Holst. 1153 Ejendomme med 14,367 ha mod 607 med 9323 ha i 1929 (H. 31. 1.). De fleste »Vereine heimattreuer Nordschleswiger« har stillestaaende eller aftagende Medlemstal. 26 af dem nævnes (H. 29. 5.).

c. Tysk i Nordslesvig.

Ved Nytaar forlod Dr. Rasch »Nordschl. Zeitung«, vistnok af politiske Grunde (H. 2. 1.). Senere sluttedes alle tyske Foreninger i Nordslesvig sammen til et Forbund (H. 7. 10.). Et Par Hjemmetyskere er utilfreds med, at Formanden for Reichsverband d. deutschen Jugendherberge ved Indvielsen af Langbehnhauset paa Knivsbjerg (Av. 8. 4.) har talt om den gamle og den nye Tid (H. 9. 4.).

V o g e l g e s a n g har i 1930 ydet 85 Laan til 521,340 Kr., og »Höfeverwaltungsgesellschaft« har faaet tilskødet 12 Ejendomme til 639,930 Kr. Ialt er der ydet 1666 Laan til 4,115,903 Kr. (H. 2. 1.).

De tyske Fremmedmenigheder har i 1930 i Haderslev Amt holdt 101 Gudstjenester, 67 Menighedsaftener og 36 Kvindemøder i 9 Menigheder med over 8000 Deltagere i samtlige Foranstaltninger mod højst 1000 i 1925 (H. 6. 1.). I Haderslev dannes en ny Fremmedmenighed. Det beklages af de tyske Menighedsraadsmedlemmer i alle Byer (H. 8.,9.,12. 10.).

I Sønderborg indviædes 24. 1. en tysk Privatskole (H. 27. 1.). Der findes 11 saadanne i Aabenraa og 4 i Haderslev Amt. I Aabenraa har den 317 Elever (40 Fremgang.) I Haderslev er Antallet af Elever paa den højere Privatskole vokset fra 28—30. Vilstrup har 74, Sommersted 57 Elever. I Slogs Herred er der 13 tysk- og 24 dansksprogede Skoler med henholdsvis 371 og 883 Elever (II. 16. 5.) Tyskerne i Aabenraa kræver af Byen 9,436 Kr. Tilskud til deres Privatskole (H. 11. 3.). Lærerkollegiet ved den tysksprogede Folkeskole i Aabenraa hævder, at deres danske Kolleger, der er 1:3, arbejder loyalt (H. 16. 3.). Overlæ-

rer Jepsen i Aabenraa siger, at der ikke er 20 % af Børnene, der kan forstaa Tysk, naar de kommer til Skole i den tyske Kommuneskole (II. 19. 3.).

Paa de tyske Folkehøjskoler i Rendsborg, Læk, Maarkær-Østerskov og Tinglev er de fleste Elever fra Nordslesvig. (Av. 31. 4.).

d. Dansk i Nordslesvig.

Det danske Aarsmøde fandt Sted i Haderslev den 5. Juli. Sprogforeningen havde 1930--31 12,635 Medlemmer (975 Fremgang), deraf 6287 i Sønderjylland. Her var Antallet gaaet 124 tilbage, men norden Aa var vundet 1099. Den har til Grænseområdet udsendt 2105 Bind Bøger til Bogsamlingerne, fordelt 9395 Bind og Hæfter til Jul og støttet Forsamlingshuse med 8,091 Kr. samt Arbejdet Syd for Grænsen med 6,140 Kr.

Sprogforeningen har nu 947 Tillidsmænd, deraf 352 hernede (H. 12. 1., Ber. 30/31.)

Skoleforeningen havde ca. 20,000 Medlemmer, deraf 12,456 her i Nordslesvig. Den havde støttet 282 Elever fra Nordslesvig og 81 Syd fra (II. 6. 7., Av. Nr. 155, Ber. 30--31.).

Grænseforeningen for Sønderborg Amt er fra 612 Medlemmer vokset til 1325 (H. 2. 2.) I hele Landet har Foreningen 44,785 Medlemmer mod 42,983 i 1930. Den holdt Sendemandsmøde i Kolding 15. og 16. 5. (Ber. 1931, Gr. S. 156 ff.).

Landeværnet har haft et godt Aar, men savner dog Købere. Generalforsamlingen udtaler Ønsket om, at det danske Folk forstaaer, at Landeværnets nationale Opgave har varigt Krav paa og fra Aar til Aar paakræver Støtte fra hele det danske Folk (H. 4. 3.).

Ved Nytaar holdtes som sædvanlig et stort Ungdomsmøde i Haderslev (H. 3. og 4. 1.). Paa Afstemningsdagen holdtes der Fester rundt om i Landsdelen (H. 11. 2. ff.). Ligeledes paa Genforeningsdagen (H. 16. 6.)

I Tønder Amts Idrætsstævne i Løgumkloster 12. 4. deltager 19 Hold (H. 8. 4.). 600 frivillige Drengene gør en Tur langs Østkysten i Pinsen (II. 26. 5.).

I Begyndelsen af April arrangerede sønderjydske Malere en Ud-

stilling i Haderslev (II. 1. og 7. 4.). I samme Maaned udstilledes samstedes 60 Billeder af 4 haderslevske Malere (II. 23. 4.).

Tønderhus er bleven ombygget for 10,967 Kr. (II. 26. 3.). Forsamlingshuset i Ulkebøl indvies (Av. 27. 1. og 4. 3.). Ny Forsamlingsaal i Visby indvies (Av. 11. 10.).

Teaterforeningen kræver, at Forsamlingshusene skal melde sig ind i den (II. 17. 9.).

Midt i Maj kom Kongeparret til Sønderborg paa det aarlige Besøg her nede (II. 19. 5., Av. Nr. 115 ff.). 11 unge Nordmænd besøger Københoved og Skodborg (II. 20. 6.). 30 svenske besøger Aabenraa (H. 4. 7.). 20 Deltagere i Mejerikongressen besøger Mejerier og Landbrug her nede (II. 24. 7.). Deltagerne i det nordiske Højskolemøde i Askov besøger Aabenraa og Dybbøl (H. 3. og 4. 9.). Hollændere beser Afvands- og Grundforbedringsarbejder her (H. 19. og 22. 9.).

Folkemaalsudvalget agter at undersøge de sønderjydske Bynaaal (H. 6. 5.).

3. Politik.

Randersbevægelsen (L. S. = Landbrugernes Sammenslutning) begyndte efter at have dannet Sammenslutning i 12 Amter norden Aa nu ogsaa at faa Indgang i Sønderjylland, først i Løgumkloster (II. 4. 7.). Paa et Møde i Rødekro valgtes Tillidsmænd (II. 8. 7.). I Løjt boykottet Mejeriet Damsgaard, der havde købt en tvangssolgt Gaard (H. 15. og 17. 7.). Kyed advarer mod Boykotning (II. 24. 7.). 100 Repræsentanter for Mejerierne i Aabenraa Amt tager Afstand fra den, men opfordrer Bestyrelserne til at støtte L. S.-Bevægelsen (II. 27. 7.). L. S. har 2154 Medlemmer i Aabenraa Amt (H. 21. 8.). Den vil hindre Sparekassen i Kristiansfelt i at bortforpagte Laue Rasmussens Gaard i Højrup (II. 22. 8. og 28. 8.). Kreditforeningen vil ikke forhandle, hvis der trues med Boykott (H. 28. 8.). Institutterne vedtager at tage Kampen mod Boykottingen op (II. 5. 9.). Boykottning af Bager Boysen i Rens maatte hæves (H. 11. 9., 12. 9.). Man er ved at faa Betænkeligheder (II. 19. 9.).

Paa et Venstremøde i Kliplev afvistes Regeringens Kriseforslag (H. 23. 7.). Værdien af det drøftes (II. 3. 8., 19. 8.). I December drøftedes den sønderj. Krise i Folketinget (II. 11. 12.).

4. Samfundsforhold.

Nordslesvigs Befolkning er fra 1920—30 vokset med 8,6 % (Gr. S. 13.).

I Tønder Amts Lægekreds fødtes i 1930 770 Børn, mens der døde 296 (Ber. 1930). Aaret før var Tallene 810 og 362. I Haderslev Amts Lægekreds fødtes 1930 1095 Børn, mens der døde 584 (Ber. 1930). Aaret før fødtes 1237 og døde 585. Haderslevs Indbyggerantal er siden Nov. 1930 vokset med 341 (H. 10. 12.). Tønder er fra 5609 1. 1. 31 gaaet ned til 5515 1. 10 (Av. 10. 10.).

Der er 1930 oprettet ca. 150 nye Husmandsbrug i Sønderjylland, siden Genforeningen ca. 1000 (H. 3. 1.). Af Werthemine fordeltes 27. 2. 26 nye Brug og 12 Parceller (H. 28. 2.). I Rougstrup udlægges 6 nye Brug (H. 2. 3.). I Kassø køber Jordlovsudvalget 300 Tdr. Land (H. 16. 6.). Ligeledes har det købt Refsø med 394 ha (H. 25. 3.). I Brøns har det købt ca. 100 ha (H. 4. 6.). Jordlovsudvalgets Udstykning hernede kritiseres i Folketinget (H. 9. 4.). I Landstinget fremsætter Jepsen Christensen et Lovforslag, hvorefter de forskellige Udstykningslove ligestilles og Overtagelsessummen efter Loven af 4. 10. skal være i Overensstemmelse med Jordens Handelsværdi. Landbrugsministeren afviser imidlertid Forslaget (H. 28. 3., 31. 3.). Den sønderjydske Udstykningsforening har som Følge af de daarlige Tider sidste Aar kun oprettet én Ejendom (H. 23. 5.).

Staten mageskifter Refsø med Haves Gaard paa Aarø. De 130 Tønder Land skal udstykkes (H. 1. 8.). Domænen Taaggerup med 179 ha blev solgt til Have, Hørregaard, for 180,000 Kr. (H. 6. 8.).

Niels Frederiksen siger, at Jorden her er for dyr. Callø paaviser, at det ikke er rigtigt, og Jepsen Christensen hævder, at der til Udstykning maa gives Dagens Pris for Jord (H. 6. 3.). Callø kritiserer Niels Frederiksens Haandhævelse af Udstykningsloven (H. 9. 3, 10. 3.). Denne søger ved Husmændenes Sendemandsmøde at forsvare sig. Ved samme Lejlighed anker en Husmand over, at Statshusmændene intet Steds kan faa Laan (H. 15. 6.). Callø slutter Ordskiftet med at beklage, at Landbruget ikke kan vente sig nogen Støtte af Jordlovsudvalget (H. 16. 6.).

Laanefonden fortsætter med den 1½ Million, der endnu er tilbage (H. 20. 3.).

I Haderslev, Aabenraa og Tønder Amter anmeldtes 29—30 13,163 arbejdsløse og afmeldtes 11,793. I 28—29 var der tilmeldt 10,931 (H. 26. 6.). Midt i December var der over 4000 arbejdsløse i Sønderjylland, 2½ Gange saa mange som til samme Tid i Fjor (H. 17. 12.).

Døvstummeinstituttet overtager Stendetgaard for at drive den som Lærested for døvstumme Drengene (H. 4. 3.).

Monteringen af Augustenborg Sindsygehospital vil koste 375,000 Kr. (H. 21. 3.).

Sønderborg Amts Sygehus skal udvides for 400,000 Kr. (H. 15. 6.). Imidlertid tænkes det sammenlagt med Statshospitalet. Gennemføreligheden af det anerkendes fra alle Sider, og Ministeriets Udvalg anser Sammenlægning for mulig allerede med de Senge, der findes (II. 1. 9., 10. 9.). Man enes om den (H. 10. 12.). I Haderslev Amt er der dannet 10 nye Sygeplejeforeninger (Av. 6. 6.).

I Haderslev indvies et nyt Alderdomshjem med 25 Stuer, hvoraf 14 er optaget (H. 30. 1.). Aabenraa vedtager at bygge et for 58,000 Kr. (II. 23. 4.). I Sønderborg indviedes et (Av. 10. 5.).

Sygeforsikringen »Sønderjylland« har nu 2607 Medlemmer (H. 30. 3.).

Den sønderjydske Ulykkesforsikring skal afvikles. Fonden har 863,926 Kr. Formue og Renterne beløber sig til 716,547 Kr. (H. 27. 4.).

Krigsinvaliderne klager over, at 2,220 Ansøgninger er afslaaet, mens kun 821 er bleven henlagt (H. 28. 3.). Paa Generalforsamlingen klages over, at Understøttelserne siden 1922 er skaaret ned med ca. 2 Mill. De kræver tvungen Sysselsættelse (H. 11. 5.).

Zoneredningskorpset faar Stationer i Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder (H. 6. 5., 3. 8., 4. 8., 17. 8.).

Hovedparcellen af Domænen Werthemine er bleven solgt til Chr. Ravn fra Dons for 155,000 Kr. (H. 6. 3.).

Den nordsl. Kvindeforening har haft god Fremgang i Medlemstal og Bidrag (H. 4. 6.).

I Haderslev Amt er der 14 frivillige Brandværn med 445 Medlemmer (H. 29. 6.).

Den alsiske Brandkasse for Løsøre har i 1930 erstattet 34,400 Kr. Den har 113,000 Kr. Kassebeholdning (H. 21. 9.).

Sønderjydske Fond har i 1930 anvendt 218,000 Kr. til Hjælp. Den ejer endnu 2,389,839 Kr. (H. 19. 12.).

Dansk Arbejdsmandsforbund erklærede Strejke i Haderslev, fordi 7 af dets Medlemmer var bleven fast ansat (H. 18., 19., 27., 28., 31. 8. og 1. 9.).

5. Erhverv og Økonomi.

a) Landbrug.

Der er siden 1920 afvandet og grundforbedret 36,000 ha hernede (H. 8. 12.). Ved Afvandingen af Tøndermarsken er der opnaaet gode Resultater, men der mangler Kapital til ret at udnytte den (H. 29. 4.). Det tyske Dige langs Vidaaen og Rudbøl Sø sprængtes som Følge af lang Paalandsstorm med Højvande (H. 20. 1. Av. 20. 1.). Brede aadalen oversvømmedes, saa at Vandet ved Ulstrup stod tæt op til Gaardene (H. 21. 8.). Marskjorden gaar ned i Pris. En Fenne, der i Fjor kostede 81, koster i Aar kun 60 Kr. Dematen (H. 26. 3.). I Mer-gelselskabet for Løgumkloster Omegn er der tegnet 80,000 m³ (H. 26. 1.). Det for Vojens og Omegn har udkørt 109,648 m³ (H. 5. 10.). Der er siden 1920 grundforbedret 36,602 ha med 7,315,000 Kr. Bekostning (L. S. 419.).

Jordfordelingskommissionen har medvirket ved Ombygning af 5024 Parceller med 9696 ha Land (Av. 7. 6.).

Sønderjydske Fællesledelse for Avlen af rødt dansk Malkerkvæg har bestaaet i 10 Aar. Dyrene er i den Tid bleven mere velbyggede, de kontrollerede Køers Ydøevne er steget gennemsnitlig 25—30 kg Smør pr. Ko. Deres Antal er nu 2—3 Gange større end for 10 Aar siden (L. S. 55, H. 15. 1.). Der er 41 Kontrolforeninger. Køernes Antal er 13,814. Smørudbyttet 153,6 kg pr. Ko.

I Mejeriforeningen er der 132 Mejerier. De modtog rigelig 23 Mil-lioner kg Mælk mere end 1929 (L. S. 70 ff.).

Det gennemsnitlige Udbytte pr. Ko er i de 10 Aar steget med 744 kg Mælk, 0,10 pCt. Fedt og 34 kg Smør (H. 20. 1.).

Fællesledelsen af Korthornsavl omfatter ca. 1700 Besættin-ger. Gennemsnitsydelsen for dens 25,761 Køer er 3467 kg Mælk, 3,65 pCt. Fedt og 141,3 kg Smør. Der er 1,5 kg Fremgang i Smør fra sidste Aar, 15 kg i de sidste 3 Aar. (L. S. 825.). 6 Tyre er købt i England (H. 2. 12.).

Direktøren for Landbrugskamret i Kiel, Thyssen, siger, at i Tyskland er kun 10 pCt., i Slesv.-Holst. 24 pCt., men i Danmark dobbelt saa mange af Kørne under Kontrol (H. 31. 8.).

Paa Udstillingen af jydsk e Mejerier naaede Sønderjylland 11,16 Points mod 11,3 som Gennemsnit (H. 5. 3.). Paa Landsudstillingen fik Haderslev Amt gennemsnitlig 10,97, Sønderborg 11,25, Aabenraa 10,82 og Tønder Amt 10,54. Landsgennemsnittet var 11,09 (H. 13. 7.).

Der er her 15 Privatmejerier. Deres Produktion ligger i Kvalitet under Gennemsnittet. De 5 af dem ligger i Byerne. Af Resten ligger de 6 i Tønder Amt. Holdes de uden for Opgørelsen, kommer Tønder Amt ved Laboratoriets Bedømmelse op paa Gennemsnitskvalitet (H. 6. 3., L. S. 171.). Tønder Amt blev Nr. 1 ved en Smørudstilling i Tinglev (H. 7. 10.).

Kvægtuberkulosen er henede saa slem, at kun 5—6 pCt. af de undersøgte Besætninger har været fri for den. En Forening dannes til Bekæmpelse af den (H. 12. 6., Av. Nr. 135.).

Der dannes en Kreatur-Eksportforening for Nordslesvig til Afsetning af Fedekvæg, foreløbig især til Belgien (H. 14. 7.).

Sønder Vilstrup Mejeri, der begyndte 1898, senere deltes i et tysk og et dansk men dog atter samlede, er nylig bleven ombygget og udvidet. Det begyndte 1898 med 1,8 Mill. Pund Mælk, men venter i Aar at komme op paa 7 Millioner (H. 24. 8.).

Sønderjydsk Smørekseportforening har i 1930 modtaget 73,436 Tønder Smør mod 66,161 Aaret før (H. 28. 10.). Til Haderslev Smørekseportforening er indleveret 26,717 Dritler Smør, 8 pCt. mere end 1929 (H. 31. 10.). Sønderjydske Landmænds Smørekseportforening har modtaget 77,685 Dritler mod 68,576 Aaret før (H. 9. 11.).

Haderslev Fjerkræavlerforening har nu 300 Medlemmer imod 51 i 1920. Oprettelsen af et Fjerkræslagteri er nu sikret. Der er tegnet ca. 40,000 Dyr (H. 24. 3.). Det oprettedes 16. 8. Det skal ligge i Haderslev og omfatte Sønderjylland og Vejle Amt. Der er tegnet ca. 50,000 Dyr (H. 17. 8.). Ved Nytaarstid var der slagtet ca. 9000 (H. 31. 12.).

Paa Rømø holdes endnu mange Faar, tilsammen 3000. I Foraaet (1931) var der fra Fastlandet bleven indslæbt Mund- og Klovsyge

med Faar. Heldigvis viste det sig dog, at ingen var bleven smittet. (H. 8. 8.)

Slagterierne (Haderslev og Skærbæk ikke medregnet) har haft en samlet Stigning af 93,861 Svin og er nu paa 360,000 (H. 2. 1.). Aabenraa har slagtet 87,453. Det vil oprette en Blodfoder- og Benmels-fabrik (H. 2. 2.), Vojens 30,944 (H. 13. 2.), Rødding 36,193 (H. 20. 2.), Graa-sten 72,000. Det har 1100 Andelshavere og skal udvide (H. 28. 2.), Søn-derborg 79,000, Tønder 22,747 (H. 30. 3.), Skærbæk 30,032, Bylderup-Bov 25,650 (H. 8. 4., Av. 8. 4.).

Oversigt gives over Høst u d b y t t e t 1930 (H. 25. 6.). De hjemme-avlede Foderenheder er for Tiden det eneste Lyspunkt (H. 27. 6.). Suk-kerroecarealet i Haderslev Amt er fra 620 Tønder Land gaaet ned til 400 i Aar (H. 15. 5.). Engene paa Rømø hærages for første Gang af Orm (H. 27. 5.). Smaaskovforeningen for Aabenraa og Sønderborg Amter har nu 248 Medlemmer med 1185 ha Skov (H. 16. 7.). Af L a n d b r u g s-are a l e t er siden 1920 Korn steget med 8 og Rodfrugter med 3 pCt., mens Brak er taget af 2, Græs i Omdriften med 1 og udenfor Omdrif-ten med 8 pCt. Kornudbyttet er forøget med 29 og Roer med godt 36 pCt. (H. 18. 9.).

Landbrugets Forrentningsprocent udgjorde i 30—31 i Regnskabsforeningerne i Aabenraa Amt ÷ 0,8 pCt. (H. 6. 10., Ber.), i Haderslev Amt 0,75 mod 4,1 i Aaret før (H. 17. 3.), paa Røddingeg-nen har Underskuddet været 74, i Als Nørreherred 94 Kr. pr. ha. (H. 18. 8., 18. 11., 16. 12.).

Gartner Jacobsen, Aabenraa, gør Forsøg med kunstigt Lys i Drivhuse (H. 27. 11.).

I første Halvdel af 1931 var Kvægudførslen til Tyskland 86,3 pCt. mindre end i samme Tid 1929 (Av. 9. 10.).

b. Industri og Haandværk.

Højspændingsværket har i 1930 frembragt ca. 13 Millio-ner kwh, 2,3 Mill. mere end Aaret før (H. 2. 1.). Produktionen er næsten tredoblet siden Starten (H. 2. 6., 3. 6.). Det faar indlagt den største Turbine i Danmark uden for København. Den er paa 20,000 Hestekræfter (H. 5. 8.). Man undersøger Muligheden for Samarbejde mellem Aabenraa og Aarhus Højspændingsværker (H. 14. 8.). Høj-

spændingsværket har et Driftoverskud paa 250,000 Kr. (Av. 3.6.). Under en Snestorm kom ca. 200 af Værkets Transformatorstationer ud af Forbindelse med det. Ogsaa de fleste Telefonforbindelser blev afbrudt (H. 5.1.).

I Tyrstrup Herreds Elektricitetsselskab er Lysforbruget steget med 15,5, Landbrugskraft med 33,7 og Haandværkskraft med 17,4 pCt., Strømmen til Husholdning med 47,3 pCt. (H. 28.3.). I Sønderborg og Aabenraa Amters Elektricitetsforsyning er Strømsalget steget med 23,5 pCt., i Midtsønderjyllands med 36 pCt. til Lys, 38 til Landbrugskraft, 8,9 til Haandværk og 9,4 til Industri. Priserne falder ved det stigende Forbrug (H. 4.6., Av. Nr. 126 og 127.). Haderslev Næs' Elektricitetsforsyning indtræder i Højspændingsværket som Andelshaver (H. 11.7.). Tønder afviser Højspændingsværkets Tilbud om Strømlevering og vil udnytte Vandmøllens Kraft samt købe en Dieselmotor (H. 15.18.).

Adskilligt tyder paa vaagnende Livlighed i flere Industriegrene i 1930 og i Løbet af 1931. De sammensluttede Teglværker paa Broagerland har solgt dobbelt saa mange Sten i 1930 som i 29, nemlig 40 Millioner (H. 31.1.). Tønder Aktiebyggeri har 17,109 Kr. Overskud og giver 5 pCt. Dividende (H. 20.3.). Oljemøllen i Sønderborg er igen kommen i fuld Drift (H. 19.5.). Margarinefabrikken »Bona« i Sønderborg vil udvide for 60,000 Kr. (H. 8.9.). Gram Teglværk skal have en Gravemaskine (H. 17.9.). I Aabenraa indrettedes Danmarks anden Glødelampefabrik (H. 18.9.).

Orgelbyggeriet i Aabenraa, det ældste i Danmark, fejrer i Aar 125 Aars Fest (H. 30.10.). I Gram brændte Tæppefabrikken. Der brændte for $\frac{1}{4}$ Million Kr. (H. 12.11.). Et tysk Firma ønskede at bore efter Salt ved Sønderborg, hvor man mente at kunne udvinde 100,000 Tons aarlig. Der fremsættes og vedtages i den Anledning en Lov om, at Staten har Eneret til Efterforskning og Udvinning af Raastoffer i Danmarks Undergrund (H. 28.11., 2.12., 12.12.).

c. Handel og Skibsfart.

Handelsforeningerne i de 4 sønderjydske Byer advarer paa et Møde i Aabenraa imod at danne Akkordforeninger (H. 20.3.). Det vilde undergrave Tilliden, siger sønderjydske Købmænds Dele-

geretmøde i Graasten (H. 11.5). Trafikken paa de sønderjydske Havne var i April Kvartal paa Højde med 1930 (H. 7.10). I Juli Kvartal havde de paa Graasten nær lidt Fremgang (H. 8.12). Aabenraa Havns Indtægter er firedoblet siden 1921. Godsmængden er vokset fra 55,003 til 170,930 Tons (H. 11.4). Aabenraa Eksportmarked er i Opgang igen (H. 31.7). Den sønderjydske Fiskerflaade over 5 Reg. Br. T. omfatter 81 Baade paa tilsammen 651,75 R. Br. T. og med 827 H. K. (H. 17.12).

d) Pengevæsen.

Nogen Fremgang var der i Bankernes Virksomhed i 1930. Løgumkloster Bank gav $7\frac{1}{2}$ pCt. Dividende, (H. 4.2). Folkebanken for Als og Sundeved 6 pCt. (H. 9.3). Graasten Bank 8 pCt. Dens Omsætning er steget med 5 Millioner til 150 Millioner (H. 9.3). Haderslev Bank giver 10 pCt. og har 152,664 Kr. Nettooverskud. Indskuddene i den er vokset med 620,000 Kr. (H. 16.3., 18.3.). Den nord-slesvigske Folkebank giver 7 pCt. (H. 16.3.). I Rødding Bank er Indskuddene stegne med 102,000. Den giver 6 pCt. Balancen er 116,628 Kr. (H. 27.3.). Tønder Landmandsbanks Omsætning har været 197 Millioner. Dens Status er 5,761,577 Kr. (H. 13.4.).

Ogsaa i Sparekasserne voksede Indskuddene. I Frøs og Kalvslund Herreders Sparekasse med 222,000 til $2\frac{1}{2}$ Million (H. 1.6.), i Aabenraa Byes med ca. $\frac{1}{2}$ Million, Tinglev 58,000, Klipleve ca. 24,000 (H. 29.6.). I Nørborg Sparekasse steg Indskuddene fra 2,473,688 til 2,590,473, Sparerne fra 2157 til 2216 (H. 29.7.). Løgumkloster Sparekasse blev 110 Aar gammel (H. 13.1.). Haderslev Spareforening har ca. 800 Medlemmer. 54,000 er udbetalt i Sparepenge (H. 28.3.).

Laanekassen vil kun i yderste Tilfælde gaa til Tvangsauktion. En Del Laantagere kræver dog baade Henstand og Valuta-regulering (H. 16.3.). Den flyttes 1.10. til Tønder (H. 1.7.). Dens Reservefond styrkes (H. 28.11.).

Sønderjyllands Kreditforening standser Udlaanet i 5 pCt. Serien (H. 30.3.). Der er seks Gange saa mange Tvangsauktioner her som i det øvrige Land (H. 7.8.) I Aabenraa Retskreds har Kreditforeningen maattet gøre Udlæg i 30 Ejendomme (H. 1.12.). Allerede i Oktober havde den i hele sit Omraade overtaget ca. 50 Ejendomme

(H. 26.10.). Et Debitor møde svarer den, at den ikke kan anbefale Moratorium og Standsning af Tvangsauktioner (H. 2.11.).

Husmandskreditforeningen, som har Laan i ca. 5000 Ejendomme i Sønderjylland, havde den 20. 8. overtaget 5 Ejendomme, og i Aarets Løb vilde højst 20 af dens Panter komme til Salg (H. 25. 8.).

I Nørrelø gum fandt Sognet paa at sætte private Penge i Omløb til et Beløb af 10,000 Kr. (H. 27.7.). Skattedepartementet kræver Sedlerne stempet for 1 pCt., mindst 10 Øre (H. 28.7., 29.7., 21.8.). Flere Steder blev de indført (H. 14.9.) men efter et Par Maaneder gik Foretagendet i Staa paa Grund af Valutasituationen (H. 29.9.).

Stor Forstyrrelse voldte det, ogsaa her, at England gik fra Guldfoden og Danmark fulgte det men ikke straks ordnede Forholdet (H. 21.9. ff.).

En Bevægelse, der kaldte sig »Hjemmeværnet«, og som krævede Standsning af Tvangssalg, Moratorium og Valutaregulering (H. 16.3.) fik ikke synderlig Tilslutning (H. 31.3.).

e) S a m k v e m.

Med Smaabanerne gaar det stadig tilbage. Paa Als gav de 4,263 Kr. Underskud i Stedet for det beregnede Overskud af 4,300 Kr. (H. 13.6.). Driftsbestyreren ser i sit Memorandum meget pessimistisk paa Banerne. Amsraadet henlægger et Projekt om normalsporet Bane til Mommark og vil paa visse Betingelser søge om højere Tilskud til Modernisering af Banerne (H. 11.7.). I Haderslev Amt er det værre. Der vil Underskuddet naa op til 300,000. Sogneraadforeringen kræver derfor Banerne nedlagt (H. 28.8.).

Paa Statsbanen bliver Middagsekspresen fra Padborg Danmarks hurtigste Tog (H. 23.3.).

Landevejene ofres der stadig mere paa. Haderslev Amsraad vedtager Vejen til Esbjerg og vil have den ført fra Nørre Hjarup over Bevtøft, Nustrup, Østerlindet, Hygum. Den vil koste det ca. ½ Million (H. 8.1., 27.1.). Af Vej fonden faar Haderslev Amt 210,000 Kr. til en Del store Vejarbejder (H. 16.6.). I det hele faar Sønderjylland ca. 2,3 Millioner (H. 27.7.). Haderslev Amt vil faa 59,500 Kr. og Sogneraadene i Amtet 313,200 Kr. Tilskud til Vejarbejder (H. 3.9.). Kjelstrupvejen alene vil koste Amtet og Byen ca. ½ Million

(H. 19. 10.). Vejen fra Hjelmrode til Hjordkær er nu færdig (H. 10. 10.). Den fra Aabenraa til Esbjerg anses nu for sikret (H. 16. 10.). Ved Løgumgaard blev en ny Bro taget i Brug (Av. 10. 10.).

Rutebilerne faar stadig større Betydning. Aabenraa Automobilselskab har haft 108,640 Kr. Indtægt af Befordring. Det giver 5 pCt. Dividende (H. 21. 2.).

Ved Ragebøl blev en Mand dræbt ved Sammenstød mellem Bil og Tog. Der findes alene paa Sønderborg—Tinglevbanen 30 ubevogtede Overkørsler (H. 4. 6.).

Et 100 km langt Telefonkabel nedlægges fra Kolding til Krusaa og fra Aabenraa til Sønderborg (H. 22. 4., 30. 6.).

6. Kommuntalt.

Aabenraa udskriver i 1931 23,000 Kr. mindre i personlig Skat end i 1930 og afbetaler 480,000 Kr. Gæld (H. 29. 1.). Skatteprocenten gaar fra 8 ned til $7\frac{1}{2}$ pCt. Der er 4588 Skatteydere (H. 26. 3.). I Haderslev sættes en Del Arbejde i Gang for at mildne Krisen (H. 4. 2.). Ligningsprocenten gaar fra 7,5 ned til 7,2. Den begyndte for 7 Aar siden med 12,2 (H. 19. 3.). Gælden er gaaet ned med ca. 170,000 Kr. (H. 23. 10.). Sønderborgs Budget er paa 1,181,134 Kr. (H. 5. 2.). Vandværket skal udvides for 80,000 Kr. (H. 29. 5.). I Tønder er Skattebehovet gaaet 31,000 op, til 431,000 Kr. (H. 7. 2.). Alligevel gaar Ligningsprocenten fra 10,6 ned til 10,3 (H. 28. 3.).

Tønder Amts Skatteudskrivning blev som Aaret før 600,000 Kr. (H. 25. 3.). Aabenraa Amts gik fra 560,000 ned til 520,000 Kr. (H. 25. 3.).

Haderslev Vandværk kan levere dobbelt saa meget Vand, som der bruges paa de varmeste Dage (H. 2. 6.).

7. Menighedsliv.

I Nørborg meldte 49 Skatteydere sig ud af Folkekirken (H. 23. 4.) I Sønderborg derimod, hvor Tyskerne ved sidste Valg vandt en uforholdsmæssig Del af Repræsentationen, fordi saa mange Danske ikke havde meldt sig til Valglisterne, har 2100 ny Vælgere meldt sig, saa at Antallet nu er 4500 (H. 24. 9.). I Rinkeby er den nye Kirke snart færdig. Der fortælles om dens Tilblivelse (H. 18. 5.). Provst Biering i Sønderborg blev den 26. 4. indsat som Præst i Dybbøl (H. 27. 4.). Den tyske Sognemenighed i Haderslev opfordrede Pastor Prahl i Flens-

borg til at søge Embedet (H. 14. 10.). Han lovede det (H. 15. 10.) og blev enstemmigt indstillet. Danskerne stemte ikke. (H. 26. 11.). Den nye Lønningslov sætter et Par Hundrede Præsteembeder i 3. Klasse. Menighedsraadene i Sønderjylland beder om ikke at nedsætte mange her nede, da Forholdene her kræver, at en Præst kan blive længere Tid paa Pladsen (H. 22. 6.).

P i n s e m ø d e t i Tinglev var meget stort (H. 27. 5.). Kirkeligt Samfund holdt Møde i Tønder (H. 28. 5., Av. Nr. 121). Sommermødet i Vedsted var stærkt besøgt (H. 14. 7.). Øst Jeypooremissionen overgaar til Nytaar 1932 til Dansk Missionsselskab (H. 10. 9.).

8. Oplysning.

Lærerforeningerne anbefaler den nugældende sønderjydske Ordning med smaa Skolekommissioner (H. 12. 1.). Ved de ministerielle Standpunktprøver viser det sig, at de sønderjydske Skoler staar meget smukt (H. 19. 2.). Tønder Amt blev Nr. 2 i Genfortælling og Nr. 1 i Regning (Av. 17. 2.).

I Skolerne i Tønder Amt var der

	1929	1930
tyske Elever	983	1056
danske Elever	3933	4164 (Ber. 1930).

I Vesterende—Ballum indvies en ny Skole (Av. 12. 10.).

I Skolerne i Slogs Herred har der siden 1925 været procentvis tysk Fremgang i Børneantallet i Burkal, Bylderup og Tinglev Sogne (Av. 19. 4.). Lydersholm fik en ny Forskole (H. 5. 10, Av. 233).

I Haderslev Amt gik 7180 i dansk-, 460 i tysksproget Skole, af de sidstnævnte 371 i Byen (H. 23. 3.) (Ber. 1931). I Sønderborg Amt gik 4639 i dansk og 678 i tysk Skole (Ber. 1931). En ny Skole indvies i Augustenborg (H. 19. 1.). Af Statsskolerne havde Sønderborg 296 Elever, 26 bestod Studentereksamen (Ber. 31.). Haderslev havde 314. Paa den tog 26 Studentereksamen (Ber. 31.). Tønder 204, 15 tog Studentereksamen (Ber. 31.). Fra Seminariet i Haderslev udgik 28, (H. 12. 6.), fra Tønder 24 nye Lærere (H. 16. 6.).

I Aabenraa Amts 67 Skoler gik i 1930 5239 Børn, deraf 4502 i danske Skoler. Af de tysk underviste gik 635 i Privatskoler (H. 24. 4.).

I Tønder Amt er der 48 Aftenskoler mod 38 i 1930 (H. 28. 3.).

Noget enestaaende var, at Danmarks Lærerforening blokerede Embedet i Rise, fordi Læreren var bleven fjernet efter Forlangende af samtlige Forældre, Skolekommission og Skoledirektion (II. 16. 5.).

Af hidtil 600 Elever paa Graasten Landbrugsskole har 415 eller 70 pCt. været fra Sønderjylland (H. 27. 7.).

Folketinget vedtog med 74 Stemmer mod 23 (deriblandt de konservative) at lægge Landsarkivet i Aabenraa (H. 12. 2., 21. 2., 7. 3., 13. 3.). Ved 3. Behandling vedtoges det med 103 Stemmer (H. 14. 3.). Svend Aakjær udtaler sin Glæde over, at Sønderjylland faar sit eget Arkiv (H. 7. 4.).

Historisk Samfunds Medlemsantal er vokset med 22 og er nu 702. Det har Medlemsbidrag til et Beløb af 3800 Kr. (H. 21. 9.). Historisk Samfund for Als og Sundeved har 153 Medlemmer og 984 Kr. Indtægt. (H. 26. 3.).

Sønderborg Bibliotek har 14,000 Bind, 49,955 Udlaan til 2826 Laanere (H. 9. 5.). Tønder Bibliotek har udlaant 40,119 Bøger (H. 21. 5., Av. Nr. 116.). Landsbiblioteket 23,615 Bind og udlaant 53,538 til 2322 Laanere (H. 21. 5.). Rødding Bibliotek har 8809 Bind og 20,000 Udlaan (H. 2. 6.). I Vandrebogsamlingen er indmeldt 81 Klasser. Bogsendingernes Antal er nu 159 a 20 Bøger (H. 1. 6., Av. Nr. 124.). Haderslev Centralbibliotek har udlaant 46,015 Bind. Det er 1372 Fremgang (H. 30. 10.). Det udsender en Bogbil, der kan medtage 550 Bind. Denne Indretning har vakt Opsigt baade i Norden og Tyskland (H. 1. 8., Av. Nr. 124.).

Den sønderjydske Teaterforening omfatter nu 60 Foreninger med ca. 10,000 Medlemmer (H. 21. 5., 3. 6., Av. Nr. 117.). I Tinglev gav Teaterforeningens Forestillinger Balance (H. 19. 5.).

A. Bjerrum har optegnet 9000 danske Ord i Fjølde, Svesing og Olderup (H. 23. 9.).

Markus Lauesen udgiver: »Og nu venter vi paa Skib« (H. 24. 10.).

Professor Scheel kalder Hedeby Nordens Gibraltar. Bynavnene stammer fra det svenske Herredømmes Tid (Av. 20. 2.).

9. Ret og Forvaltning.

I Hoptrup prøvede et Par Medlemmer af Skolekommissionen at omstøde Flertallets Indstilling til Lærerembedet (H. 21. 5.)

Amtmand Lundby udnævnes til Stiftamtmand i Haderslev og Amtmand Thomsen i Aabenraa til Amtmand for Aabenraa—Sønderborg Amter (H. 26. 5., Av. 24. 5.)

Efter mange forgæves Forsøg lykkedes det Politiet at fange Storforbryderen Antoni Lund Natten til 30. 8. (H. 31. 8.)

10. Pressen.

Aktieselskabet »Hejmdal« optog 44 nye Aktionærer (H. 27. 6.). Terkelsen, Danebod, foreslaar Oprettelse af en Journalisthøjskole (H. 30. 7.) Dybbølposten overtager Sønderborg Amts Bogtrykkeri, som havde forpagtet Bladet. Selskabet, der ejer Bladet, har allerede for nogen Tid siden nedskrevet sin Kapital fra 100,000 til 10,000 Kr. (H. 20. 8.). Mod Aarets Slutning overtog »Modersmaalet« Driften af »Dybbølposten«, som havde lidt meget under Berlingske Tidendes Konkurrence (H. 6. 11.). De sønderjydske Blade tænkes registreret fra Halvfemserne op til Dato. De københavnske er for en stor Del registreret fra 1864 (H. 25. 11.).

11. Personligt.

H. V. Clausen fylder 70 Aar 14. 1. (H. 13. 1., 13. 2.). Dyke Nissen i Fredsted kørt over af Toget (H. 9. 2.). Den 104-aarige Fru Thiellesen fortæller sine Erindringer (H. 2. 5.). J. M. Kylling, Flensborg, død (H. 8. 5. Gr. S. 354 ff.). Stiftamtmand Haarløv død (H. 11. 5.). Skovrøy fylder 80 d. 23. 6. (H. 20. 6.). Tidligere Frimenighedspræst i Aabenraa Knud Rosendal død (H. 1. 7.). Fru Laura Skrumsager død (H. 22. 8.). Pastor Thordur Tomassen død (H. 24. 8.). Gaardejer Solmer død (H. 14. 9.). Morten Pontoppidan død i Haderslev (H. 21. 9.). Gdr. Karl Lytzen død (Av. 13. 6.). P. C. Budach, Jaruplund, død (Av. 10. 7., Gr. S. 387 f.).

12. Andre Sager.

I Grusgraven ved Ketting findes stadig nye Vikingegrave. I Januar var den 14. fundet, i November den 26. (H. 24. 1., 2. 11.). Ved Brovold findes en Bebyggelse fra Vikingetiden (H. 5. 10., 21. 10.). Der findes Grave i Bostedvraa, V. Sottrup og Asserballe (H. 18. 12.).

Vongshøj fredes, og der sikres Publikum Adgang til den (H. 16. 4. Av. 15. 4.). Lovrup Skrøb foreslaaes ogsaa fredet (H. 23. 4.). Gyvelbakken i Kollund lykkedes det ikke at faa fredet (H. 2. 5., 20. 5.). 236,000

Tønder Land Privatskov er i hele Landet aabnet for Publikum (Av. 24.5.). Sønderborg Byraad var pietetløs nok til at ville sløjfe Brohovedskansen for at skaffe Arbejde (H. 9.3.). Danmark har endnu 450,000 Tønder Land uopdyrket Hede (H. 2.6.). I Sønderborg rejses en Mindesten for Hans Norsk (H. 27.3.). Et frygteligt Skybrud forårsagede store Oversvømmelser (H. 9.7., 10.7., Av. Nr. 158 ff.). Firmaet Junggreen fejrer 4.9. 75 Aars Jubilæum (H. 27.8.). I. Hæfte af Sønderjydske Stednavne udkommer (H. 15.9.). Træk fortælles af Degneembedets Historie i Ensted (H. 17.10.). Ved Arnitlund, Gelsbro o. a. St. er 14 Oldtidshøje fredet (H. 19.10.). Tandslet Forsamlingshus 25 Aar gammel (H. 21.10.). En Spillebank i Flensborg trækker mange til sig her oppe fra (H. 6.11., 10.11., 16.11.). En Hval fangedes ved Aarøsund (H. 12.12.). Heiselberg Paulsen fortæller Østerløgum Sogns Historie (H. 29.12.). I Tønder indvies et Rejse- og Ungdomshjem (Av. 31.5.).
